

СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 347.965

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.4/18>**Зубрицький О.О.**

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗАПРОВАДЖЕННЯ РЕЄСТРУ ДИСЦИПЛІНАРНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЩОДО АДВОКАТІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стаття присвячена аналізу проблем та перспектив запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів в Україні як важливого інструменту підвищення прозорості та ефективності діяльності адвокатури. Розглядаються ключові нормативно-правові аспекти, пов'язані з функціонуванням такого реєстру, включаючи питання законності, пропорційності, а також дотримання принципів захисту прав людини.

Автором акцентується увага на необхідності створення чіткої правової бази для функціонування реєстру, яка б відповідала сучасним стандартам правової держави та забезпечувала належний рівень захисту персональних даних адвокатів. У статті підкреслюється, що відсутність законодавчо закріплених положень щодо створення єдиного реєстру дисциплінарних проваджень може створити правову невизначеність і викликати суперечки стосовно правомірності цього кроку. Автором аналізуються потенційні юридичні колізії, які можуть виникнути в процесі реалізації даної ініціативи, та пропонуються підходи для їх подолання.

Особлива увага приділяється інституційним та технічним аспектам створення реєстру, включаючи питання інформаційної безпеки та захисту даних. Розглядаються можливі ризики, пов'язані з публічністю дисциплінарних проваджень, зокрема, їх вплив на репутацію адвокатів, а також можливість використання реєстру як інструменту недобросовісної конкуренції. Автором пропонується запровадження механізмів перевірки достовірності та актуальності інформації, що міститься у реєстрі, та обговорюється важливість адаптації нормативної бази до викликів, що виникають у контексті розвитку правової системи України.

У висновках вказується, що запровадження реєстру дисциплінарних проваджень адвокатів є складним і багатоаспектним процесом, що потребує комплексного підходу. Лише за умови дотримання принципів законності, пропорційності та захисту прав людини можна забезпечити ефективне функціонування реєстру, що буде відповідати інтересам як суспільства, так і правової спільноти.

Стаття спрямована на всебічний аналіз проблематики запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів та формулювання рекомендацій для вдосконалення цього процесу, враховуючи сучасні правові стандарти і принципи правової держави.

Ключові слова: реєстр дисциплінарних проваджень, дисциплінарна відповідальність адвоката, дисциплінарне провадження, професійна етика адвоката, захист персональних даних адвоката.

Постановка проблеми. Запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів є однією з ключових ініціатив у контексті реформування системи адвокатури України, що покликана підвищити рівень прозорості цього важливого правового інституту. В умовах розвитку правової держави та становлення демократичних інститутів, забезпечення ефективного контролю за дотриманням професійної етики та стандартів є необхідною умовою для підтримання довіри

громадян до адвокатської спільноти та правосуддя загалом. Реєстр дисциплінарних проваджень щодо адвокатів покликаний стати інструментом, що сприятиме підвищенню відповідальності адвокатів за свої дії, забезпечуючи одночасно збереження належного рівня конфіденційності та захисту прав адвокатів.

Водночас, ініціатива щодо створення та функціонування такого реєстру не позбавлена проблемних аспектів, що обумовлено як правовими,

так і технологічними та етичними викликами. Це питання набуває особливої актуальності в умовах інтеграції України у європейський правовий простір, де питання прозорості діяльності правничих професій, захисту персональних даних та дотримання прав людини займають центральне місце. У даному контексті, дослідження проблем та перспектив запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів є надзвичайно важливим, оскільки воно дозволяє виявити ключові перешкоди на шляху до реалізації цієї ініціативи та сформулювати рекомендації щодо їх подолання.

Актуальність запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів зумовлена низкою чинників, які мають як правовий, так і суспільний характер. Перш за все, це питання пов'язане з необхідністю вдосконалення механізмів контролю за діяльністю адвокатів, які, з одного боку, повинні відповідати високим стандартам професійної етики, а з іншого — захищати права громадян на отримання якісної правничої допомоги. В умовах посилення ролі адвокатури у забезпеченні правосуддя та правопорядку, наявність такого реєстру дозволить створити більш ефективну систему моніторингу та обліку дисциплінарних проваджень, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню рівня відповідальності адвокатів за свої дії.

Крім того, актуальність даної теми обумовлена необхідністю забезпечення прозорості та доступності інформації про діяльність адвокатів для широкого кола зацікавлених осіб, включаючи громадян, суди, правоохоронні органи та інші суб'єкти правозастосування. У сучасних умовах, коли інформаційні технології стають невід'ємною частиною правової системи, створення такого реєстру може стати важливим кроком на шляху до цифровізації правосуддя та підвищення його ефективності.

Однак, попри очевидні переваги, запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів стикається з низкою проблем, які потребують глибокого дослідження та аналізу. Це, зокрема, питання правового забезпечення функціонування реєстру, яке включає необхідність удосконалення нормативної бази, що регулює питання дисциплінарної відповідальності адвокатів, а також розробки чітких процедур щодо захисту персональних даних адвокатів, які міститимуться у реєстрі. Також важливим є питання фінансового забезпечення функціонування реєстру.

З огляду на вищезазначене, дослідження проблем і перспектив запровадження реєстру дисциплінарних проваджень є актуальним як з точки зору теоретичного осмислення, так і практичної реалізації. Це дозволить не лише вдосконалити процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності, але й сприятиме розвитку правової системи України в цілому, забезпечуючи її відповідність сучасним міжнародним стандартам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним питанням дисциплінарної відповідальності адвокатів присвячені праці вітчизняних науковців та практиків, зокрема, Н.М. Бакаєвої, А.М. Бірюкової, Т.Б. Вільчик, О.М. Дроздова, В.В. Заборовського, С.О. Іваницького, Т.С. Коваленко, М.С. Косенка, Д.В. Кухнюка, О.М. Овчаренко, О.В. Щербанюк та ін.

Проте, незважаючи на значний обсяг досліджень, проблематика запровадження реєстру дисциплінарних проваджень адвокатів залишається малодослідженою. Серед наукових праць практично відсутні комплексні дослідження, які б зосереджувалися саме на аспектах створення, правового регулювання та функціонування такого реєстру. Питання створення єдиного реєстру, який би забезпечував централізоване зберігання та доступ до інформації про дисциплінарні провадження щодо адвокатів, потребує ґрунтовного наукового аналізу. Це включає вивчення правових підстав для створення реєстру, його відповідність міжнародним стандартам захисту персональних даних, можливі правові та етичні виклики, а також вплив такого реєстру на діяльність адвокатів і загальну правову культуру в Україні.

Постановка завдання. Мета статті полягає у здійсненні комплексного аналізу перешкод, обумовлених нечіткістю положень законодавства, що виникають на шляху до впровадження та функціонування реєстру дисциплінарних проваджень, а також розробка можливих підходів і рішень для подолання зазначених проблем з урахуванням сучасних правових стандартів і принципів правової держави. У межах цієї мети передбачається критичний огляд існуючої законодавчої бази, що регулює питання дисциплінарної відповідальності адвокатів, визначення проблемних питань, які можуть ускладнювати створення й належне функціонування такого реєстру, а також формулювання рекомендацій щодо вдосконалення правових механізмів для забезпечення балансу між прозорістю діяльності адвокатури та захистом прав адвокатів.

Стаття також спрямована на виявлення потенційних ризиків і наслідків запровадження реєстру у контексті української правової системи, з урахуванням особливостей національного законодавства та його застосування в судовій практиці.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплює правові основи діяльності адвокатури, включаючи процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності. Згідно зі статтями 50 та 52 Закону, дисциплінарні провадження щодо адвокатів здійснюються кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури, а контроль за їх діяльністю покладається на Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури [1]. Водночас, Закон не містить положень щодо створення єдиного реєстру дисциплінарних проваджень, що може ускладнювати процес забезпечення об'єктивного та всебічного розгляду дисциплінарних справ.

Проблеми, що виникають при відсутності такого реєстру, включають можливість зловживань адвокатами, які можуть переходити з одного регіону в інший, щоб уникнути дисциплінарної відповідальності. Це породжує ситуацію, коли новий регіональний орган адвокатського самоврядування може не мати інформації про попередні дисциплінарні стягнення, що ускладнює оцінку професійної репутації адвоката. Запровадження реєстру дисциплінарних проваджень покликане вирішити ці проблеми, забезпечуючи зберігання та моніторинг інформації про всі дисциплінарні провадження, що стосуються адвокатів, незалежно від їхнього місця реєстрації.

Одним з основних питань, що виникають при запровадженні реєстру дисциплінарних проваджень, є юридична основа для його створення. Згідно з рішенням Ради адвокатів України №144 від 16-17 листопада 2022 року, відповідальність за створення та ведення реєстру покладається на Раду адвокатів України, а інформація, що міститься у реєстрі, має бути доступною на офіційному вебсайті Національної асоціації адвокатів України [2]. Однак, враховуючи відсутність чітких приписів Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», може поставити питання щодо законності процедури запровадження реєстру та механізмів його ведення. Закон не містить чітких положень, які б прямо дозволяли або передбачали запровадження такого реєстру, що може створити правову невизначеність і викликати суперечки щодо правомірності цього кроку. Важливо підкреслити, що такі ново-

введення повинні базуватися на чітко визначеній законодавчій основі, яка б гарантувала їхню відповідність не лише духу, але й букві закону. Це дозволило б уникнути потенційних правових колізій та забезпечити належну підтримку з боку юридичної спільноти.

Запровадження реєстру дисциплінарних проваджень у системі адвокатського самоврядування України вимагає всебічного розгляду, який охоплює складний спектр нормативно-правових, етичних, соціальних та технологічних аспектів. Перш за все, слід звернути увагу на те, що функціонування такого реєстру без належного нормативного підґрунтя може спричинити суттєві юридичні колізії, зокрема стосовно відповідності цього інструменту основоположним принципам правової держави, включаючи верховенство права, принципи пропорційності, законності та захисту прав людини.

Зокрема, постає питання відповідності такого реєстру Конституції України та міжнародним зобов'язанням держави в рамках Європейської конвенції з прав людини, яка вимагає, щоб будь-яке обмеження прав, зокрема права на приватність, відповідало критеріям «необхідності в демократичному суспільстві» та «легітимної мети». Дисциплінарні провадження щодо адвокатів, як засіб контролю за дотриманням професійної етики, дійсно мають важливе суспільне значення. Проте, надання публічного доступу до інформації про такі провадження без належних процедурних гарантій може призвести до непропорційного втручання в приватне життя адвокатів та до порушення їхнього права на справедливий суд, гарантованого статтею 6 Європейської конвенції з прав людини [3].

У зв'язку з цим, необхідно враховувати досвід Європейського суду з прав людини, який вказує на те, що публічність дисциплінарних проваджень не повинна бути абсолютною і повинна враховувати специфіку кожної справи. Наприклад, у справі «Axel Springer AG v. Germany» Суд постановив, що публічність інформації про особу повинна бути виправдана суспільним інтересом та враховувати рівень значущості цього інтересу у порівнянні з наслідками для репутації та приватного життя особи [4]. У випадку адвокатів, особливо, коли дисциплінарне провадження стосується питань професійної етики, наслідки для їхньої репутації можуть бути катастрофічними і незворотними, що вимагає застосування підходу, заснованого на ретельному балансуванні інтересів.

Крім того, слід звернути увагу на інституційний аспект функціонування реєстру дисциплінарних проваджень. Відсутність чітко визначеного порядку внесення даних, а також процедурного контролю за їх коректністю може створити передумови для зловживань і підриву довіри до адвокатського самоврядування. Ці ризики посилюються у випадках, коли дані вносяться на основі скарг, що не пройшли належного розгляду, або у випадках, коли рішення про дисциплінарну відповідальність були скасовані судами. В цьому контексті доцільно розглянути можливість запровадження механізмів перевірки достовірності та актуальності інформації, що міститься в реєстрі, а також процедур її оновлення або видалення у разі зміни обставин справи.

Особливу увагу слід приділити і правовим аспектам захисту персональних даних, що вносяться до реєстру. Відповідно до чинного законодавства України, зокрема Закону «Про захист персональних даних», будь-яка обробка персональних даних має здійснюватися на підставі чітко визначених правових підстав, зокрема згоди суб'єкта даних або на виконання обов'язку, встановленого законом [5]. З огляду на специфіку дисциплінарних проваджень, де часто фігурують конфіденційні дані, такі як інформація про особисте життя, професійні помилки або взаємовідносини з клієнтами, існує потреба у встановленні додаткових гарантій захисту цих даних. Це може включати запровадження процедур анонімізації, обмеження доступу до певних категорій інформації та надання адвокатам права на захист своїх інтересів у разі оприлюднення недостовірних або неправомірних даних.

Внесення інформації про дисциплінарні провадження до публічного реєстру може порушувати права адвокатів на конфіденційність, що потребує належного врегулювання на законодавчому рівні. Водночас, суспільний інтерес у забезпеченні прозорості діяльності адвокатів, особливо в частині їхньої дисциплінарної відповідальності, є вагомим аргументом на користь запровадження такого реєстру. Однак, законодавець має знайти баланс між захистом прав адвокатів та суспільним інтересом у прозорості їхньої діяльності.

З технічної сторони, функціонування реєстру вимагає забезпечення високого рівня інформаційної безпеки. Зокрема, доцільним є застосування криптографічних методів захисту даних, системи багатофакторної автентифікації для користувачів, а також регулярне проведення аудитів безпеки для виявлення та усунення можливих вразливостей.

Особливу увагу слід звернути на захист реєстру від кібератак, враховуючи зростаючу кількість загроз у сфері кібербезпеки, що можуть мати суттєвий вплив на правову систему в цілому.

Запровадження реєстру дисциплінарних проваджень має ряд практичних аспектів, що потребують врахування. Одним з них є забезпечення достовірності та повноти інформації, що вноситься до реєстру. Відсутність чітко визначених критеріїв та процедур може призвести до того, що інформація у реєстрі буде неповною або неточною, що, у свою чергу, може вплинути на справедливості дисциплінарного провадження.

Крім того, можливим ризиком є те, що реєстр може стати інструментом для недобросовісної конкуренції між адвокатами. Наприклад, наявність інформації про дисциплінарні стягнення, навіть якщо вони були незначними або скасованими, може використовуватись опонентами для підриву репутації адвоката. Це підкреслює необхідність ретельного підходу до наповнення реєстру та розробки механізмів захисту від зловживань.

Також слід звернути увагу на технічні та організаційні аспекти функціонування реєстру. Забезпечення безперебійної роботи реєстру, його захист від кібератак та несанкціонованого доступу, а також відповідність вимогам законодавства про захист персональних даних є важливими чинниками, що впливають на ефективність функціонування реєстру. Без належного технічного забезпечення та чітко визначених процедур реєстр може стати неефективним інструментом, що лише ускладнить діяльність адвокатського самоврядування.

У контексті дослідження запровадження реєстру дисциплінарних проваджень варто звернути увагу на зміни, які були ухвалені рішенням Ради адвокатів України від 07.06.2024 р. № 28 та стосуються скасування плати за внесення даних до реєстру дисциплінарних проваджень [6]. Вказані зміни відображають глибокий процес перегляду нормативно-правових актів, що регулюють дисциплінарні провадження щодо адвокатів, зокрема ті, що стосуються порядку прийняття та розгляду скарг про неналежну поведінку адвокатів. Ці зміни, внесені до рішення Ради адвокатів України № 144 від 16-17 листопада 2022 року та Положення про порядок прийняття та розгляду скарг, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 120 від 30 серпня 2014 року, відображають зміни нормативного регулювання у відповідь на судову практику, зокрема резолютивну час-

тину рішення Київського окружного адміністративного суду від 13 вересня 2023 року у справі №320/9411/23[7], залишеного в силі постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 20 березня 2024 року [8].

Рішення про виключення пунктів 3, 4 та 5 з резолютивної частини рішення Ради адвокатів України № 144 від 16-17 листопада 2022 року свідчить про важливість адаптації нормативної бази до сучасних викликів та потреб юридичної практики, а також про спробу мінімізувати потенційні правові конфлікти, що можуть виникнути у процесі реалізації зазначених положень. Водночас, нова редакція пункту 7 резолютивної частини цього рішення, яка передбачає внесення змін до Положення про порядок прийняття та розгляду скарг, спрямована на уточнення та вдосконалення процедурних аспектів, що стосуються обробки персональних даних у процесі дисциплінарних проваджень.

Включення до Положення пунктів, які передбачають обов'язкову письмову згоду на обробку персональних даних органами адвокатського самоврядування, підкреслює важливість дотримання правових норм щодо захисту персональних даних, що є ключовим аспектом сучасного правового регулювання. Це, в свою чергу, відображає тенденцію до підвищення стандартів правової захищеності адвокатів, одночасно забезпечуючи прозорість та справедливість дисциплінарних проваджень.

Однак, виключення абзаців третього та четвертого пункту 4 статті 14, а також пункту 36.6 статті 36 Положення, свідчить про необхідність усунення певних процедурних моментів, які могли б створити не виправдані труднощі у процесі реалізації дисциплінарних проваджень. Це рішення також підкреслює прагнення Ради адвокатів України забезпечити узгодженість між нормативними актами та практикою їх застосування, з урахуванням національної судової практики, яка має важливе значення для правозастосування у сфері адвокатури.

Таким чином, зазначені зміни є результатом ретельного перегляду нормативно-правової бази

з метою її гармонізації з сучасними вимогами правового регулювання, забезпечення належного рівня захисту прав адвокатів та ефективності процедур дисциплінарних проваджень, а також відповідають викликам, що виникають у контексті розвитку судової практики в Україні.

Висновки. Запровадження Реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів є важливим кроком у напрямку підвищення прозорості та ефективності діяльності адвокатури. Однак цей процес супроводжується низкою проблем, що стосуються як правових, так і практичних аспектів. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, що включає внесення змін до законодавства, забезпечення захисту прав адвокатів, а також технічне та організаційне забезпечення функціонування реєстру.

Одним з ключових завдань є створення надійної правової основи для функціонування реєстру, що включає визначення чітких процедур внесення інформації та захисту персональних даних. Також необхідно забезпечити доступність реєстру для всіх зацікавлених сторін, водночас врегулювавши питання фінансового забезпечення функціонування реєстру. Лише за умови дотримання всіх цих вимог реєстр дисциплінарних проваджень зможе стати ефективним інструментом, що сприятиме зміцненню інституту адвокатури та підвищенню рівня правової культури у суспільстві.

Отже, запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів є складним і багатоаспектним процесом, що потребує ретельного підходу як на законодавчому, так і на практичному рівнях. Лише за умови дотримання принципів законності, пропорційності та захисту прав людини можна забезпечити ефективне функціонування такого реєстру, який буде відповідати як інтересам суспільства, так і правам адвокатів. Важливо, щоб цей інструмент став частиною комплексної системи контролю та моніторингу діяльності адвокатів, спрямованої на підвищення прозорості та відповідальності в адвокатській діяльності, з одночасним забезпеченням належного рівня захисту персональних даних та професійної репутації адвокатів.

Список літератури:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 22.08.2024).

2. Рішення РАУ від 16-17 листопада 2022 №144 «Про Реєстр дисциплінарних проваджень». URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2024-06-07-r-shennya-rau-144_66864ec8b6d49.pdf (дата звернення: 22.08.2024).

3. Конвенція з прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 22.08.2024).
4. Рішення ЄСПЛ у справі «Axel Springer AG v. Germany». URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109034> (дата звернення: 22.08.2024).
5. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 22.08.2024).
6. Рада адвокатів України виконала рішення суду та скасувала плату за внесення даних до Реєстру дисциплінарних проваджень. Advokat post. 06.07.2024. URL: <https://advokatpost.com/rada-advokativ-ukrainy-vykonal-rishennia-sudu-ta-skasovala-platu-za-vnesennia-danykh-do-reiestru-dystyplinarnykh-provazhen/> (дата звернення: 22.08.2024).
7. Рішення Київського окружного адміністративного суду від 13 вересня 2023 року у справі №320/9411/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113432474> (дата звернення: 22.08.2024).
8. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 20 березня 2024 року у справі №320/9411/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117857802> (дата звернення: 22.08.2024).

Zubrytskyi O.O. INTRODUCTION OF THE DISCIPLINARY PROCEEDINGS REGISTER FOR LAWYERS: CHALLENGES AND PROSPECTS

This article is dedicated to analyzing the challenges and prospects of introducing a disciplinary proceedings register for lawyers in Ukraine as an important tool for enhancing the transparency and efficiency of the legal profession. The article examines key regulatory aspects related to the functioning of such a register, including issues of legality, proportionality, and adherence to the principles of human rights protection.

The author emphasizes the need for establishing a clear legal framework for the operation of the register, which would comply with modern standards of a rule-of-law state and ensure an adequate level of protection for lawyers' personal data. The article underscores that the absence of legislatively enshrined provisions regarding the creation of a unified disciplinary proceedings register may lead to legal uncertainty and disputes over the legitimacy of this initiative. The author analyzes potential legal conflicts that may arise in the implementation of this initiative and suggests approaches to overcoming them.

Special attention is given to the institutional and technical aspects of creating the register, including issues of information security and data protection. The article explores potential risks associated with the public nature of disciplinary proceedings, particularly their impact on lawyers' reputations and the possibility of using the register as a tool for unfair competition. The author proposes mechanisms for verifying the accuracy and relevance of the information contained in the register and discusses the importance of adapting the regulatory framework to the challenges arising from the development of Ukraine's legal system.

In conclusion, it is noted that the introduction of a disciplinary proceedings register for lawyers is a complex and multifaceted process that requires a comprehensive approach. Only by adhering to the principles of legality, proportionality, and human rights protection can the effective functioning of the register be ensured, serving the interests of both society and the legal community.

The article aims to provide a comprehensive analysis of the issues related to the introduction of a disciplinary proceedings register for lawyers and to formulate recommendations for improving this process, taking into account modern legal standards and the principles of a rule-of-law state.

Key words: *disciplinary proceedings register, disciplinary responsibility of lawyers, disciplinary proceedings, professional ethics of lawyers, protection of lawyers' personal data.*